

خدای متعال

مطالعاتی درباره ساختار و نشانه‌شناسی فلسفه، کلام و جهان‌شناسی اسلامی

یان ریچارد نتون

سیدلیلا اصغری

کتاب خدای متعال اثر «یان ریچارد نتون» ترجمه و منتشر شد

کتاب خدای متعال؛ مطالعاتی درباره ساختار و نشانه‌شناسی فلسفه، کلام و جهان‌شناسی اسلامی اثر «یان ریچارد نتون» با ترجمه سیده لیلا اصغری به همت انتشارات حکمت ترجمه و منتشر شد.

کتاب خدای متعال؛ مطالعاتی درباره ساختار و نشانه‌شناسی فلسفه، کلام و جهان‌شناسی اسلامی اثر یان ریچارد نتون؛ با ترجمه سیده لیلا اصغری به همت انتشارات حکمت ترجمه و منتشر شد.

به گزارش خبرنگار مهر، کتاب «خدای متعال؛ مطالعاتی درباره ساختار و نشانه‌شناسی فلسفه، کلام و جهان‌شناسی اسلامی»؛ کوششی است برای بررسی و تحلیل مفهوم خدا نزد فیلسوفان و متکلمان اسلامی با استفاده از دیدگاه‌های مربوط به ساختارگرایی و نشانه‌شناسی ریچارد نتون، که از میان چهار تلقی عمده قرآنی، تمثیلی، عرفانی و نوافلاطونی درباره ذات خدا، به جنبه ناشناخته و مطلقاً متعال و نوافلاطونی خدا در مقام خالق توجه می‌کند.

این کتاب اثری قابل توجه است که در هفت فصل به بررسی تاریخ اندیشه در سنت عقلانی اسلام پیرامون مفهوم خدا، مسئله فلسفی «نداشتن» عرفانی صدور و تبیین خلقت از دیدگاه قرآن می‌پردازد. اما باید در نظر داشت که این اندیشه خود ساحتی از تحقیق است که زمینه بررسی‌های بیشتر و دقیق‌تر را برای اهل فلسفه در عالم اسلامی می‌گشاید. اساساً هر تأمل فلسفی در جای خود قابل اعتناست و اعتنای به آن موجب حرکت و تداوم اندیشه می‌شود. این اثر خوانشی است از سنت عقلانی اسلامی در بافت مطالعات شرق‌شناسانه که میان نشانه‌شناسی و ساختارگرایی جدید با متون کلاسیک اسلامی به ایجاد تعامل می‌پردازد. افزون بر این، اطلاعات مفصل و دقیق نویسنده از سنت‌های عقلانی موجود در دوران آغازین و نضج فلسفه اسلامی در حوزه‌های فرهنگی پیرامونی به کمک محققان فلسفه خواهد آمد.

بنابراین اثر حاضر کوششی است برای بررسی و تحلیل مفهوم خدا در زمینه‌های فلسفه و کلام اسلامی در پرتوی تازه، که نخستین بار برای به کار گرفتن دیدگاه‌های مربوط به ساختارگرایی، پس‌اساختارگرایی و نشانه‌شناسی و کاربرد آن‌ها در این دو زمینه محقق شده است. اگرچه از منظر مولف ابزارهایی مانند ساختارگرایی روش‌هایی مفید برای تحلیل اند، نه غایت فی‌نفسه.

انتخاب متفکرانی که در این کتاب از آن‌ها بحث شده به اعتراف نویسنده تعدد گزینشی بوده، زیرا وی در پی آن نبوده که این کتاب پژوهشی ترا-زمانی شامل کل زمینه‌های تاریخ فلسفه‌ی اسلامی باشد، با این حال، نوعی بیگانگی فزاینده و «زمانی» را از پارادایم قرآنی آشکار ساخته است. وام‌گرفتن اصطلاحات نشانه‌شناسی با هدف شکل دادن به یک «نشانه» بوده است. این اثر همچنین فراخوانی است بر احیای کلی پژوهش درباره‌ی فلسفه‌ی اسلامی. این کار می‌توانست و در واقع می‌باید در پرتو علوم انسانی مانند مردم‌شناسی، جامعه‌شناسی و زیررشته‌هایی مانند پژوهش درباره‌ی تاریخ تکونات گفتاری انجام شود. اما مولف بنای آن را بر پایه و اساسی که در «مکتب آمریکای شمالی فلسفه‌ی اسلامی» استوار شده، نهادینه کرده است. همان کسانی که در بسیاری از پانویشت‌های این کتاب به تحقیقات درخشان فراوان‌شان استناد گردیده است.

به این ترتیب می‌توان گفت که اثر حاضر کوششی است برای بررسی و تحلیل مفهوم خدا نزد فیلسوفان و متکلمان اسلامی با استفاده از دیدگاه‌های مربوط به ساختارگرایی و نشانه‌شناسی ریچارد نتون، از میان چهار تلقی عمده قرآنی، تمثیلی، عرفانی و نوافلاطونی درباره ذات خدا، که به جنبه ناشناخته و مطلقاً متعال و نوافلاطونی خدا در مقام خالق توجه می‌کند.

از نظر وی، «الگوی خالق قرآنی» متضمن خدایی است که از هیچ می‌آفریند؛ در زمان تاریخی عمل می‌کند؛ در همین زمان مخلوقاتش را هدایت می‌کند؛ و به نحوی غیرمستقیم می‌توان به آن شناخت پیدا کرد. وی می‌کوشد نشان دهد که چگونه خدایی که از جمله‌کندی، فارابی، ابن‌سینا، اسماعیلیان، سهروردی و ابن‌عربی معرفی می‌کنند، با گذشت زمان، به طوری فزاینده از الگوی خالق قرآن «بیگانه» می‌شود. البته وی فیلسوفان اسلامی متأخری را که آرای‌شان با الگوی خالق قرآنی متفاوت یا بیگانه است «نامعتبر» یا «غیراسلامی» نمی‌داند، بلکه صرفاً به «متفاوت بودن» آن‌ها حکم می‌کند. نتون،

درنهایت، نتیجه می‌گیرد که مفهوم بیگانگی، نوعی متفاوت از الگوی الهیاتی فراهم می‌آورد که همچنان می‌تواند به طوری موجه تحت چتر «اسلامی» قرار گیرد، زیرا این الگو سوابق قابل توجهی در جنبه های تنزیهی الوهیت قرآنی دارد.

عناوین اصلی کتاب عبارتند از:

مقدمه مترجم

پیش‌گفتار و سپاسگزاری

اختصارات

۱- مقدمه

وجوه خداوند

اسکندریه

گندی شاپور

حران

الگوی خالق قرآنی و ساختار اندیشه اسلامی

۲- کندی: تماشاگری در آستانه

چهار سیمای کندی

کندی قرآنی و خدا

کندی ارسطویی و خدا

کندی نوافلاطونی و خدا

برهان کندی برای اثبات وجود خدا

عالم الهیاتی کندی: ساختار و نشانه شناسی

۳- فارابی: جست و جوی نظام

راه عسقلان: مرد و جست و جوی او

فارابی و صفات خدا

ذات و وجود

صدور

برهان فارابی برای اثبات وجود خدا

عالم مکتب فارابی: صدور ساختار و ساختار صدور

۴- خدای محبوب و واجب ابن سینا

ارزیابی ها و تعریف های مقدماتی

وجوب و وحدت

دیگر صفات خدای ابن سینا

صدور: جهان شناسی و فرشته شناسی ابن سینا

براهین ابن سینا برای اثبات وجود خدا

بعد عرفانی خدای ابن سینا

ساختار الهیات سینوی: تمثیل به عنوان آینه

۵- خدای اسماعیلیه قرون میانه: گونه های جهان شناختی یک مضمون نوافلاطونی

آموزه اولیه

نسفی و نفوذ مکتب نوافلاطونی

سجستانی و شکوفایی نوافلاطون گرایی اسماعیلی

کرمانی و تکثیر اقوم ها

حامدی و خدایی کردن اسطوره نوافلاطونی

ساختار اسطوره و الهیات اسماعیلی

۶- اشراق و وحدت: جهان عرفانی سهروردی و ابن عربی

سهروردی و اصول اشراق

خدای نور

صدور، فرشته شناسی و جهان شناسی از دیدگاه سهروردی

نظام طولی انوار ملکى (طبقات الطول)

نظام عرضی انوار ملکى (طبقات العرض)

انوار مدبره

پارادوکس ابن عربی

دیدگاه ابن عربی در باب خداوند

یان ریچارد نتون در پیش‌گفتار و سپاسگزاری این اثر می‌نویسد: سخن آلفرد نورت وایتهد (۱۸۶۱ - ۱۹۴۶) که مدعی بود کل تاریخ فلسفه غرب صرفاً مجموعه‌ای از پانویس‌ها به افلاطون بود. دست کم تا آنجا که به گسترش فلسفه غرب مربوط می‌شود، ممکن است قابل مناقشه باشد، اما این کتاب کوششی است برای نشان دادن اینکه احتیاط حکم می‌کند این سخن درباره فلسفه اسلامی گفته نشود. تأیید این مطلب به معنای وجود یک نظریه فکری مستقل نیست، بلکه چه بسا بهتر باشد از چندین نظام سخن گوئیم.

سیده لیلا اصغری، مترجم در مقدمه این اثر می‌نویسد: خدای متعال، اثری قابل توجه است که در هفت فصل به بررسی تاریخ اندیشه در سنت عقلانی اسلام پیرامون مفهوم خدا، مسئله فلسفی - عرفانی صدور و تبیین خلقت از دیدگاه قرآن می‌پردازد، اما باید در نظر داشت که این اندیشه خود ساختی از تحقیق است که زمینه بررسی‌های بیشتر و دقیق‌تر را برای اهل فلسفه در عالم اسلامی می‌گشاید. اساساً هر تأمل فلسفی در جای خود قابل اعتناست و اعتنای به آن موجب حرکت و تداوم اندیشه می‌شود. این اثر خوانشی است از سنت عقلانی اسلامی در بافت مطالعات شرق‌شناسانه که میان نشانه‌شناسی و ساختارگرایی جدید با متون کلاسیک اسلامی به ایجاد تعامل می‌پردازد.

کتاب خدای متعال؛ مطالعاتی درباره ساختار و نشانه‌شناسی فلسفه، کلام و جهان‌شناسی اسلامی نوشته یان ریچارد نتون با ترجمه سیده لیلا اصغری به همت انتشارات حکمت در سال جاری به بهای ۵۰۰۰۰۰ ریال منتشر شد.